TRITON

SMRT TAMERLÁNOVA

EDGAR KNOBLOCH

TRITON

Edgar Knobloch

SMRT TAMERLÁNOVA

Edgar Knobloch

SMRT TAMERLÁNOVA

TRITON

Edgar Knobloch
Smrt Tamerlánova

Tato kniha, ani žádná její část, nesmí být kopírována, rozmnožována, ani jinak šířena bez písemného souhlasu vydavatele.

© Edgar Knobloch, 1965
Cover © Renata Ryšlavá, 2003
© TRITON, 2003

ISBN 80-7254-355-5

Kapitola první

ŠPANĚLÉ

Cádiz, r. 1403...

V hospodě U námořníka je živo. U hrubých dřevěných stolů sedí námořníci, nakladači z přístavu, několik řemeslníků. Krčmář a krčmářka, oba s koženou zástěrou kolem obtloustlých boků, pobíhají mezi stoly a roznášejí džbánky s červeným španělským vínem, cibuli, chléb, uzenice.

U jednoho stolu sedí tři muži oblečení jako sluhové a s nimi snědý Maur v bělostném turbanu. Ze tří džbánků se šíří vůně skořice a horkého vína. Pijí. Je příjemné posedět po celodenní jízdě, natáhnout si nohy, nespěchat…

„Našel jsi kapitána?“ říká ospale Fernando. Zívá.

„Našel,“ odpovídá Rodrigo zívnutím. „Kupodivu všechno klaplo. Loď čeká naproti v přístavu, jmenuje se Il Felice. Ten kapitán říkal ‚feliče‘. Jako by nemohl říci docela obyčejně El Féliz. Ti Italové musí mít vždycky něco extra.“ Rodrigo se rozpovídal. „Tak co, hoši, Fernando, Pedro, zítra jedeme! Co tomu říkáte? Na konec světa, do čertova doupěte! Jen tobě je hej, viď, Ibrahime, ty se vrátíš domů. Ale co my? Bůhví, jestli se vůbec vrátíme!“

Maur zvolna zdvihne lesklé černé oči od podnosu s cibulí a chlebem a řekne pomalou, pracnou španělštinou: „Není konec světa. Dál mnoho zemí. Muy lejos. Muy hermos.“* „Hermoso, ty kluku černá. A vůbec, jak to víš? Byls tam?“

„Byl,“ kývá bělostný turban a oči pod hustým obočím se najednou zahledí někam tam, muy lejos.

„A kdo vlastně je ten Timur či Tamurlanes? Turek nebo jiný pohan?“ ptá se Fernando, jako by se probudil.

---

* Šp. Velmi daleko. Velice hezké.

Ibrahimovy oči se vrátí do přítomnosti, pohled se zabodne do sluhovy vyjevené tváře.

„Timur je ďábel!“ pronese tvrdě a jasně.

Rodrigo vyprskne. „Tak ty jsi viděl ďábla?“ křičí. „A je váš pohanský ďábel stejný jako náš křesťanský?“

Hovor kolem slábne, hlavy se otáčejí. Znenadání přistoupí ke stolu ramenatý nevelký chlapík s čelem lysým až k zátylku, v ruce jako lopata džbánek s vínem.

„Slyším, že jedete na dalekou cestu, seňores,“ začíná zdvořile trochu těžkým jazykem. „Doufám, že neodmítnete a připijete si se mnou, s prostým člověkem. Eusebio Vargas, tesař z loděnice,“ představuje se. Pozdvihne džbánek prudkým pohybem, až trochu vína vyšplíchne na stůl blízko Ibrahima.

„A la salud!“* Tři sluhové uchopí džbánky a s přátelským pohybem si připíjejí s tesařem. Jen Maur si neznatelně odsedne a tváří se docela nepřítomně. To se dotkne počestného mistra Eusebia. „Poslyš, Maure, i když mluvíš španělsky jako koza mé babičky, snad víš, co je to přípitek, ne?“ Chechtot. Ibrahim si vezme z cínové mísy plátek cibule a beze slova jej vstrčí do úst.

„Tak co? Dáš si?“ Tesař se nahne nad Ibrahima a vstrčí mu do ruky svůj poloprázdný džbán. „Pij!“ dýchne mu zblízka do obličeje. Tu Ibrahim, aniž odvrátil oči od stolu, vezme džbánek a klidným, pomalým pohybem jej vylije na zem.

„No tohle!“ Eusebio mu vytrhne džbánek a křápne s ním vztekle o kamennou podlahu. „Přátelé, Španělé, Maur mě urazil!“

„Nech toho, mitře Vargasi,“ Rodrigův smířlivý hlas zaniká ve zlostném křiku a v rachotu převržených stolic. V mžiku je okolo stolu živá zeď vzteklých i rozesmátých, opilých i střízlivých tváří, napřažených rukou a zaťatých pěstí. I nůž se zaleskne.

„Hej, krčmáři!“ Velitelský hlas způsobí, že všichni strnou.

„K službám, pane rytíři!“ klaní se uctivě hostinský a bezděčně si utírá ruce do utěrky.

„Bydlí tu Jeho Milost, rytíř Ruy Gonzáles de Clavijo, komoří Jeho Veličenstva?“

---

* Šp. Na zdraví!

Zvučný titul, při kterém se hřbety samy ohýbají.

„Ovšem, ovšem, vznešený pán poctil mou střechu svou přítomností," říká krčmář s patrnou pýchou v hlase. „Tamhle je pánův komorník," ukazuje na Rodriga. Ten se při vyslovení jména svého pána hrdě narovná. Víno a ospalost z něho spadnou; vyskočí a ukloní se neznámému.

„Koho mám ohlásit, prosím?" ptá se úslužně.

„Páyo de Sotomayor!"

S novou úklonou vyběhne Rodrigo z šenkovny. Šlechtic jde pomalu za ním. Po něm vyjdou i Pedro, Fernando a černý Maur Ibrahim. Nikdo už je neobtěžuje.

Porada byla dlouhá. Arcibiskup, bělovlasý pán s krevnatým hladkým obličejem, mluvil a mluvil. Co říkal, nebylo hloupé. Řeč stékala plynulým spádem, nabádala, přesvědčovala. Ale pro většinu členů tajné rady toho bylo příliš mnoho. Zpočátku ho sledovali se zájmem. Ale čím déle mluvil, tím více je zmáhalo vedro, dusné ticho v síni, odpolední únava. Myšlenky se trhaly a rozbíhaly. Pod pozornými tvářemi hlodal spánek. Tu a tam klesla některá hlava v předstíraném zamyšlení na prsa.

„… z toho, co nám řekl hrabě de Sotomayor, se dá soudit, že loňská porážka u města An …, An…," arcibiskup se zarazil a zatápal po správném jméně. „Angory", napověděl mu kancléř.

„…u města Angory otřásla hluboce tureckou mocí a na dlouhou dobu zbavila sultána možnosti pronikat dále do křesťanských zemí. Je tu ovšem několik otázek. Za prvé, nevíme, jak se po odjezdu pana de Sotomayor vyvíjely poměry v sultánově říši. Nevíme, kdo z pěti Bajezidových synů se dostal na trůn. Nevíme, jaká bude jeho politika; nevíme ani, zůstal-li turecký trůn zachován, nebo zda se stala sultánova říše jen vazalským státem nového dobyvatele. V každém případě budou teď Turci na knížeti Timurovi silně závislí. Za druhé, o osobě Timurově a o jeho plánech víme jen velice málo. Podle zprávy pana de Sotomayor nemá Timur v úmyslu podniknout v nejbližší době nic, co by znamenalo změnu poměrů v cařihradské říši a na Egejských ostrovech. Je to ovšem osobnost příliš nevypočitatelná, příliš pohyblivá, než aby toto zjištění mohlo pro nás a pro naše zájmy znamenat nějakou jistotu. A za třetí, jediná věc, kterou víme docela jistě," arcibiskup se zatrpkle usmál, „je to, že žádný křesťanský panovník dnes není s to postavit vojsko, které by se mohlo

měřit s takovým útočníkem.“ Pokýval hlavou a rozhlédl se po místnosti. Na všech obličejích se objevil přiměřeně zatrpklý, někde až smutný úsměv; některé hlavy dokonce zamyšleně pokyvovaly.

„Před čtrnácti lety, r. 1389, utrpělo křesťanské vojsko vážnou porážku na Kosově poli. Bylo vyhlášeno svaté tažení, křížová výprava proti Turkům. Ale Bůh od nás odtáhl ruku a opět dopřál vítězství nepříteli křesťanstva. Roku 1396 podlehla vojska krále Zikmunda sultánovi u Nikopole…“

Clavijo přestal poslouchat. Proč to všechno opakuje? Každý to přece ví; i to, že ta porážka byla zbytečná. Podceňovali Bajezida, všichni, hlavně francouzští páni. Každý chtěl být v čele. Mysleli si, že stačí křičet: „Za Boha a krále!“ a Turci zalezou. Jenže oni nezalezli…

„… viděl cařihradský císař, že se Turci zas obrátí proti němu. Rozjel se do Evropy a hledal pomoc u křesťanských dvorů. Tehdy přišly první zprávy o novém dobyvateli, který se vynořil z hlubin Asie podobně jako kdysi Čingischánovi Tataři. Vyslali jsme proto pana Sotomayor do Asie, aby vypátral, kdo je ten neznámý dobyvatel…“

Pro Cařihrad to byla pomoc v poslední chvíli, a ne z rukou křesťanských vládců, myslí Clavijo souběžně s řečníkem. Co nedokázali křižáci, na co se nezmohla celá křesťanská Evropa, to se podařilo tomuto Timurovi celkem hravě. Páyo de Sotomayor musel vidět v Asii zajímavé věci.

„Považujeme tedy za nezbytně nutné zjistit znovu situaci přímo na místě,“ končí arcibiskup svůj rozbor. „Posel, kterého k nám kníže Timur vypravil, Hadži…, Hadži…,“ „Muhammad,“ napověděl kancléř. „… se bude vracet. Navrhuji, aby spolu s ním cestovalo i poselstvo Jeho Veličenstva našeho krále Jindřicha, vzalo s sebou přiměřené dary a splnilo úkoly, o nichž jsem tu hovořil. Podle zprávy pana de Sotomayor je velmi pravděpodobné, že kníže Timur bude ještě v Anatolii nebo v Arménii. Cesta by tedy měla trvat asi rok, nejdéle patnáct měsíců, i když počítáme se zimní přestávkou v Trapezuntu nebo v Alexandrettě.“ Arcibiskup přerušil řeč a znovu se rozhlédl po shromážděných hodnostářích. Hlavy se zvedly a jejich výraz zpozorněl.

„Kdo z vás, pánové, by chtěl vzít ten úkol na sebe?“

Tu to bylo. Prostá otázka, za kterou se může skrývat důkladný stupínek na žebříčku hodností, zkušenost i dobrodružství, úspěch i štěstí. Ale – a to zcela jistě – i rok či půldruhého roku nepohodlí a útrap, nebezpečí, nemocí, úkladů a nástrah; možná, že i smrt; a na konci místo úspěchu a štěstí může být zrovna tak dobře neúspěch, zklamání a nemilost.

Tohle všechno je Clavijovi jasné. Ví, že mezi nevěřícími je jméno křesťanského krále pramalou ochranou. Jen výkupné bývá o to vyšší a tím žádoucnější je i osoba vyslancova. A i když se mu podaří šťastně dojet, vyřídit svou věc a zase se šťastně vrátit, neznamená to ještě, že bude příznivě přijat. Král je mladý, má kolem sebe spoustu lidí, každý mu radí a král kolísá. Není to tak dlouho, co sám převzal vládu. Vzpomínky na regentství jsou ještě živé a každý z bývalé regentské rady si myslí, že má právo krále řídit. Kdo ví, kdo bude nejblíže k trůnu, až se vrátí výprava od Timura.

Arcibiskup už je starý a kromě něho tu o východní politice neví nikdo nic. Nový rádce může znamenat nový směr; výsledky výpravy zapadnou nebo se možná obrátí i proti vyslanci. Kdo ví!

Ale arcibiskup je jediný, kdo se ještě stará o Východ. Všichni ostatní vidí jen do Portugalska, do Aragónu a nejdál do Francie. A přitom muslimský a křesťanský svět budou vedle sebe stále, a i když arcibiskup už dávno nebude, východní politika v nějaké podobě potrvá. Pak ovšem i ten, kdo by se v ní vyznal …

Clavijo cítí, že je mu u sevillského dvora těsno. Velké doby maurských válek jsou dávno tytam; jejich místo zaujaly drobné tahanice a jepičí intriky. Tam venku, daleko v Asii, je možná bouřlivo a nebezpečně, ale vítr, který tam fičí, znamená pohyb a vzruch. Arcibiskup stále ještě bloudí očima od jednoho k druhému. Ticho je najednou tíživé a trapné. Hlavy se odvracejí, rozpačité oči se vyhýbají arcibiskupovu pohledu. Jen jediný se s ním zkříží.

„Vy, done Ruyi?“

„Já, Vaše Milosti!“

Gómez de Salazar byl velice pohodlný pán. Miloval dobré jídlo, hodně jídla, veselou společnost a klid. Nerad spal sám a ochotně se rozdělil o svou postel s hezkou ženou, raději kyprou nežli hubenou. Ze srdce nenáviděl tři věci: odříkání, námahu a spěch. K těmto třem přibyla časem ještě čtvrtá, daleko nejhorší: nuda. Aby unikl tomuto čtvrtému nepříteli, byl ochoten občas – ale nikdy ne na dlouho – uzavřít příměří s některým z ostatních tří. Dával si ovšem pečlivě pozor, aby nevýhody takového smíru byly vždy ve správném poměru k výhodám. V krajním případě – a to se stávalo jen velice zřídka – rozdělil šik nepřátel na dvě poloviny

a spojil se s tou, která v daném okamžiku byla méně dotěrná, méně nebezpečná, prostě snesitelnější. Tak, neměl-li peníze a hrozilo-li mu proto odříkání (situace nikoli příliš vzácná), potřel velký stratég Gómez tohoto nepřítele jednoduše tím, že vzal na sebe nějaký úkol – práci, která mu sice kromě odměny vynesla i námahu a někdy i spěch, ale současně znamenala též smrtelnou ránu nudě. Neboť pan de Salazar se v Seville nudil. Život u dvora ho nijak nevábil. Vypočítal si brzy, že náklady takového života se nikdy nekryjí s výnosy, a navíc, že takový život skýtá dosti málo skutečného rozptýlení. Nehrozil tu spěch ani námaha, to je pravda, ale v tomto případě byla přesila zjevně na straně nudy. Gómezova povaha přes všechnu pohodlnost směřovala spíše k ruchu války, k bezstarostnému a trochu nebezpečnému životu vojenských táborů, výprav, šarvátek a bitev. Avšak v Kastilii byl už dlouhá léta klid a houfy bojovných šlechticů se nudily doma nebo u sevillského dvora stejně jako pan de Salazar. Mnozí z nich se pletli do politiky, obyčejně spíše ke škodě sobě i politice. Don Gómez byl o to rozumnější, že se politikou zabýval výhradně teoreticky. Jeho přesný výpočet mu prozradil, že politika přináší nejen námahu a spěch, ale především odříkání. Vyhýbal se tedy zdaleka jejím vírům a zmatkům a používal jí jen jako prostředku proti nudě; v tom fungovala celkem spolehlivě.

A tak, když k němu přišel Clavijo jako právě jmenovaný vyslanec a nabídl mu, aby ho doprovázel k Timurovi, pokusil se don Gómez nejprve o svůj obvyklý výpočet. „Peníze?“ „Až po návratu.“ „Námaha?“ „Zcela jistě.“ „Spěch?“ „Od první do poslední chvíle.“ „A proč s tím proboha na mne chodíte?“ Don Gómez se uraženě odvrátil. Ale Clavijo znal svého přítele příliš dobře. „Půldruhého roku ani chvilka nudy!“ lákal ho. „Slabé, slabé,“ vrtěl hlavou pan de Salazar. „Tři k jedné, beru-li v úvahu, že výtěžek po návratu je záležitost in spe, a tedy nezaručená. Počet nevychází.“

„Ale mohu vám zaručit něco jiného,“ zatvářil se Clavijo tajemně.

„Copak?“ otázal se Gómez bez valného zájmu.

„Turkyně jsou nejkrásnější ženy na světě, Čerkesky si vybírá sultán do svého harému a Arménky jsou vůbec nade všechny.“

„Nu a?“ nechápal Gómez.

„Timur je v Arménii a jet se tam musí přes Turecko,“ pomohl Clavijo jeho zeměpisným vědomostem. To zabralo.

Sevilla, Giralda (12. stol.)

„Můžeme-li tedy počítat s výtěžkem, pak by to bylo dvě ku dvěma a Turkyně by byly navíc."

„I když jenom in spe," neodpustil si Clavijo.

„To ovšem není zdaleka tak pochybná položka jako váš výtěžek, Ruyi," odrazil ránu Gómez.

„Tak tedy …?"

„Hm," don Gómez vstal a chvíli přecházel po pokoji. Bylo vidět, že ještě váhá. „Inu," řekl nakonec s povzdechem, „co člověk neudělá pro přítele!"

Třetím členem poselstva byl jmenován páter Alfonso Páez, františkán, který se nebál ani námahy, ani spěchu, a odříkání mu bylo, jak se říká, druhou přirozeností. Byl to mírný a tichý člověk, uměl arabsky a řecky, nevěděl, co je to nuda, a nezajímal se o politiku. Měl získat zprávy o nestoriánech v Timurově říši a prozkoumat možnosti misijní práce v Asii.

Teď tedy sedí všichni tři v cádizské hospodě a proti nim za cínovým džbánkem don Páyo de Sotomayor, jediný člověk ve Španělsku, který Timura viděl a mluvil s ním.

Clavijo hovoří o zasedání tajné rady. Don Páyo poslouchá a většinou mlčí. Občas si prohrábne prošedivělou bradku, přikývne nebo zavrtí hlavou. Když Clavijo skončí, podívá se na něho s úsměvem.

„Máte úplně pravdu, příteli. Pravdu v tom, že východní otázka potrvá a že by bylo bláznovství ji zanedbávat. Evropa nemůže žít bez obchodu s Východem. To vědí Turci stejně jako Benátky a Janov. Ti se spolu vždycky dohodnou. Jenže až padne Cařihrad…"

„Což myslíte, že se neudrží?"

„Nemůže. Počkejte, až tam budete, bude vám to jasné stejně jako mně. Až tedy padne, budou obě republiky ve velké nevýhodě. Budou muset platit mnohem vyšší poplatky, aby si udržely své stanice na Černém moři. To znamená, že ceny všeho zboží stoupnou. Turci budou vydělávat…."

„… a my budeme platit. Oč rozumnější by bylo snažit se udržet Cařihrad!"

„Říkám vám, že na to už je pozdě. Timur svým vítězstvím sice trochu pozdržel události, ale dříve či později budou Turci zase tam, kde byli

před Angorou. Je to mladý národ, done Ruyi, a Cařihrad už je skoro mrtev. To vím nejen já. Věděl to i císař Jan, když před dvěma lety slíbil sultánovi, že mu odevzdá vládu, porazí-li sultán Timura."

„Zbabělec," řekne krátce padre Alfonso. Don Páyo má však jiný názor.

„Co byste chtěl, padre? Měl se dát zabít? Kdyby vám zbývalo z celé říše jen jedno město a kousek pobřeží a proti vám stál nejmocnější vládce na světě, co byste dělal? Hrdinná smrt na poslední baště je sice krásná věc, ale obvykle neřeší nic víc než právě jen osud toho, kdo si ji zvolí. Pro státníka to bývá trochu málo."

Padre je smutný. Snad by tu mělo jít ještě o něco jiného. O něco, co spojuje, o něco víc než jen o mocenské vztahy knížat a králů, měřené obranou a útokem a čtverečními mílemi podrobeného území. „Ostrůvek pravé víry nesmí utonout v pohanské záplavě," říká tiše.

„Jen kdyby ostrůvek pravé víry aspoň držel pohromadě a nehádal se, kdo má mít na hlavě tiaru," ironizuje don Páyo.

Clavijo má z rozhovoru nepříjemný pocit, že jeho poslání zůstává nějak ve vzduchu.

Ale ne, stejně jako potrvá turecký tlak na Bospor, potrvá i Timurův tlak na turecký týl. Držet Turky v šachu Timurem. A současně vázat Turky v Evropě a uvolnit tím ruce Timurovi. Tohle přece musí vyjít.

„Nedělejte si iluze," krotí starý diplomat Clavijovy naděje. „Timur s vámi bude hrát právě tak dlouho, dokud se mu to bude hodit do jeho vlastních plánů. A ty jdou daleko, věřte mi. Nadarmo o sobě neříká, že je potomek Čingischánův. Jedno vám však mohu poradit hned: nemluvte s ním vůbec o věcech víry. Ty mu jsou lhostejné. Bude bít muslima nebo křesťana stejně jako každého, kdo se mu octne v cestě. Jediné, čemu rozumí dokonale, je jeho vlastní prospěch. Já bych to zkusil nejspíše s obchodní nabídkou. On dobře ví, že obchod mezi Evropou a Asií mají v rukou Benátky a Janov. Ty určují ceny na té i oné straně. Timur jistě pochopí, že by mohl získat výhodnější podmínky, kdyby se na trhu objevil nový konkurent."

„Ale arcibiskup …," namítne Clavijo.

„To je kněz," trvá na svém don Páyo. „Záleží mu na křesťanských duších, i když uznávají řeckou církev. Chce věřit, že se Cařihrad dá udržet; doufá, že by se k tomu dalo využít Timura. Ale já jsem tam byl, příteli, a nepřesvědčil jsem se, že by to bylo možné."

Najednou se v Clavijovi ozve pochybnost. Červ, kterého pozná každý, kdo prožije nějaký čas u dvora. Tady sedí člověk, který říká „Viděl jsem“ a tvrdí mu, že jeho úkol je marný a že jeho cesta vlastně nemá smysl. Ale jaký zájem má pan de Sotomayor, že takhle mluví? Znamená to snad, že i on si spočítal vyhlídky, které jednou bude mít u dvora znalec Východu?

„A jak se tedy díváte na východní otázku, done Páyo?“

„Nespoléhal bych se ani na Timura, ani na Cařihrad. Na nic. Hledal bych nové cesty k východnímu zboží.“

Don Gómez se hovoru příliš nezúčastnil. Byl smrtelně ospalý; už dávno se těšil na postel, a teď sem čert přinese hosta! Upíjel tedy zvolna z poháru a nechal ty druhé, ať si mluví, o čem chtějí. Za jiných okolností by ho byly teorie pana de Sotomayor náramně zajímaly. Ale dnes námaha z dlouhé jízdy a spěch při překládání zavazadel v přístavu už dostatečně zvrátily rovnováhu jeho výpočtu. Raději nudu, ale už žádné odříkání. A tak na poslední slova dona Páya jen zabručel: „To je moc krásný nápad, pane rytíři, s těmi novými cestami. Ale myslíte si opravdu, že se vám Turci zastaví, když jim předhodíte Cařihrad? Abychom je pak za pár týdnů neměli v Itálii.“ A víčka mu spadla.

Pozdě v noci se pánové rozcházeli. Rodrigo, spící na prahu, dostal nevděčný úkol dopravit na lože sladce chrupajícího pana Gómeze. Fernanda vzbudili, aby s pochodní doprovodil pana de Sotomayor do jeho hospody, Clavijo s páterem Alfonsem usedli ještě ke stolu a probírali seznamy zásob. Když byli hotovi, vzal Clavijo list papíru a ozdobným písmem načrtl první řádky svého deníku:

Yo, Ruy Gonzáles de Clavijo, fiel servidor de Su Majestad, nuestro claríssimo Rey Henrico III. de Castilla y León… *

Lodi plují po všech mořích, lodi s vesly i plachtami, lodi páchnoucí rybami i lodi vonící ovocem, lodi s olejem a vínem, lodi s obilím a kůžemi, s muškátem a skořicí, s látkami a drahokamy. Plují podél břehů Evropy i Afriky, po moři Středozemním i Černém, zajíždějí až do Anglie, Švédska a kolchidských přístavů. Ale nikdy se žádná z nich neodváží na nekonečný západní oceán, nikdy nepluje žádný kapitán podél afrického po-

* Šp. Já, Ruy Gonzáles de Clavijo, věrný služebník Jeho Veličenstva, našeho nejjasnějšího krále Jindřicha III. z Kastilie a Leónu…

Sevilla, Alcázár (14. stol.)

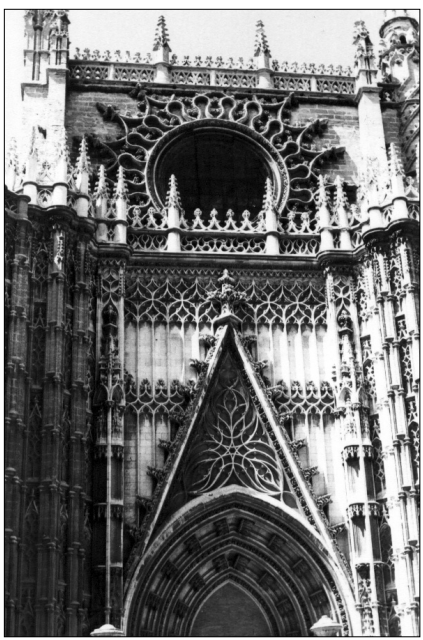

Sevilla, katedrála (detail, 15. stol.)

břeží k jihu. Tam končí svět, věří plavci, moře tam vře a otvírá se strašlivá pekelná tlama. A když je někdy zlomyslný vítr začne hnát tím směrem, padají na kolena, poroučejí duši Bohu a nakonec v hrůze a strachu se raději vrhnou do vln nebo se nechají roztříštit o pobřežní skály.

Nikdy se nepouštějí rádi daleko od břehů; i v důvěrně známých vodách se vždy drží na dohled pevné země a na noc, kde se dá, zajíždějí do přístavu; neboť na moři na ně číhají záludné a nečisté síly, bludičky, duchové a všelijaká zjevení, kterým působí náramnou kratochvíli, mohou-li bezbrannou dušičku zavléci do záhuby. Naštěstí je námořníci znají; vědí, jak jim uniknout, jak je oklamat, čím je usmířit. A tak si každá loď, velká či malá, veze s sebou důkladnou zásobu pověr, s kterými vystačí na celou plavbu, od přístavu k přístavu, od svítání do svítání. Ať se cokoli stane, zkušený plavec ví, jak se má zachovat; a běda lodi i posádce, opomene-li tak učinit, nebo odváží-li se dokonce zažertovat o neblahé věci!

Clavijův kuchař Pedro je poprvé na moři; nemá tušení, jakou moc mu Bůh svěřil do rukou a jakou pohromu může způsobit. Chce jen připravit donu Gómezovi poněkud ostřejší jídlo, které by se zalíbilo pánovu rozhoupanému žaludku. Sestoupí do lodní kuchyně a vezme do ruky cibuli.

„Proboha, pusť to!“ vykřikne zoufale lodní kuchař. Cibule padne na podlahu a někam se zakutálí.

„Neštěstí!“ kvílí námořník, vrhne se na všechny čtyři, zadek vzhůru a pátrá po zaběhnutém pokladu. „Modli se!“ Pedro nechápe, ale ochotně odříká otčenáš.

„Dotkl ses jí nožem?“

Pedro zavrtí hlavou; námořník si oddychne. „Snad se nic nestalo! V noci se ukázala znamení,“ vysvětluje. „Nad Stromboli bylo vidět rudý mrak; letěl na nás a přitom hřmělo. Když se to stane, nesmíš se dva dny dotknout cibule ani pepře. A ve vodě byla světýlka. To znamená, že musíš nejdříve opláchnout nůž v mořské vodě, jinak jím otrávíš jídlo.“

Pedrův obličej je obrazem zděšení.

„A zdalipak ses modlil k svaté Agátě?“

Nevinné přiznání, že ne.

„Vždyť jsme pluli kolem Lipari,“ spíná ruce námořník. „Tam je závoj svaté Agáty, který jediný může umlčet bouřící horu. Proto ty mraky nad Stromboli! Proto to hřmění v noci! Co teď uděláš, když hora začne soptit?“

Ale Pedro už nečeká; otočí se a prchá z kuchyně, jako by měl v patách škadronu ďáblů.

První otázka, sotva se přestane třást:

„Kdy se budeme vracet? A pojedeme zase tudy?“

Odpoví mu veliký chechtot.

„Brzy se ptáš, pošetilče. To bude nejdříve za rok!“ říká světoběžník Rodrigo. Ví to od Ibrahima, ovšem. „Jedeš přece k Turkům, copak to nevíš? Rok sem, rok tam. Možná, že jedeš také na věčnost!“

Pedro zesmutní.

„Nechtěl jsem jet,“ vysvětluje jako na obranu. „Bylo mi dobře v Seville. Mám doma rodinu. Čtyři děti, ženu. Takovou ženu, kamarádi,“ ukazuje rozpjatými pažemi. Smích.

„To se ti tedy bude stýskat dvojnásob,“ řve Fernando. Ale Pedro neslyší. Ještě má plnou hlavu mořských záludností.

„Pán poručil, jel jsem. Don Ruy má příliš rád moje koláčky, moje bolla a tarty. Nemůže bez nich být. Já jsem dobrý kuchař, kamarádi,“ dodává pyšně. „Jenže tady …,“ vzpomene si, co způsobil, a zarazí se.

„No, myslím, že panstvo asi tvých koláčků moc neužije,“ ušklíbne se Rodrigo.

„Ale co my?“ vpadne Fernando. „Přivezeme si aspoň pěknou hromádku …,“ a rukama naznačí objemný naditý měšec.

„Ledaže si ho naplníš sám,“ zní posměšná odpověď. „Takhle nějaký šrám a jizvu, to ano, jestli ne horší věci. To víš, že smetanu slíznou jiní, a ne ty …“

„To bych raději nejel,“ bručí si Fernando do černého vousu a znechuceně si jde lehnout.

„Je Tamerlán opravdu ďábel?“ Pedro se nemůže přemoci. Obrací k Rodrigovi ustrašené oči. „Ibrahim říkal…“

„Že má jen jednu nohu, že nemá vůbec nohy, že lítá na netopýřích křídlech, že jí lidské maso a pije koňskou krev, co? Toho se neboj člověče. Správný Španěl si ví rady s pohanskými čerty.“

Temná je řecká noc a přece jasná. Moře se leskne, jako temnější stín na temném pozadí se sune ostrov. Měsíc nesvítí, hvězdy však plní noc tajuplnou chvějivou září, která dodává očím bystrosti a mysli křídel. Jižní vítr vane od břehů Afriky a nese s sebou vůni soli a písku. Na ostrovech

přibírá bohatý rejstřík: mandle, granátová jablka, ryby, broskve a víno. A mořskou vodu. Loď k tomu dodává pach dřeva a smoly, vlhkého plátna, potu a moči. Je plná lidí, v podpalubí leží jeden přes druhého, i na palubě se usadili, ale jen ti, kdo se nebojí jedovatých výparů noci a opovrhují páchnoucím bezpečím dřevěných stěn. Ještě níže v trupu lodi se chvílemi ozve zachřestění rohů, krátké beknutí, cvakot kopýtek. Je to stádo ovcí, které bůhví proč převáží kapitán z Naxu na Rhodos. Noc je teplá, ale větřík a voda chladí. Clavijo se halí do pláště, rozplizlá černá hmota nad lesklou hladinou, s ostrým obrysem hlavy. Nespí.

Doña María del Río má oči černé a jasné jako řecká noc. Dvojice těchto očí sleduje rytíře, když prochází předpokojem do komnat královniných. Málem způsobí, že zkušený dvořan splete obřadnou řeč, kterou se loučí s Jejím Veličenstvem. Nevidí před sebou drobnou, bledou, bystrou královnu, myšlenky se mu matou, vidí tvář doni Maríi, či spíše ty oči; vidí jen je, plaché i dychtivé, veselé i smutné, trochu zamžené, oči dívky a vdané ženy, kterou si markýz del Río před nedávnem přivedl odkudsi z Asturie. Královně nemůže ujít jeho roztržitost.

„Máte jistě hodně starostí, done Clavijo."

Neobratně cosi zamumlá, uctivě políbí podávanou ruku, šoupne navykle nohou v dvorské pokloně, a ani neví jak, je zase v předpokoji. Oči tu ještě jsou, stejně černé a záhadné, čekající.

Skutečnost: „Odjíždíte daleko, že, done Clavijo?"

„Ne tak daleko, abych zapomněl na vás, doňo Marío."

Černé brvy zakryjí oči, záplava červeně zalije tváře.

„Přeji vám úspěch a šťastný návrat," zašeptnou rty. A pak už nic, jen vír a koloběh, úředníci, peníze, sluhové, balíky a seznamy, arcibiskup a kancléř, rozloučení s králem, koně a lodi.

Sen: pomerančovým hájem na břehu Quadalquiviru přichází temná postava, temnější než španělská noc, temnější než Maríiny oči. Jde lehce, zdá se, že se nedotýká země. Černý plášť mění její obrysy v rozplizlou hmotu. Přichází blíž, už je docela blízko. Bílá tvář se zaleskne pod závojem, ve stínu zazáří hluboké studánky očí. Spatří, co chtěly, a hned spustí záclony víček s černými krajkami brv. Studánky zmizí. Závoj zapadne do tmy, rozplyne se. Zmizí háj pomerančovníků, do tmy se propadne Quadalquivir, Sevilla, Kastilie. Zůstanou jen rty, vonné, vlhké, pootevřené. Pootevřená je náruč země, tráva vlhne rosou, voní.

Clavijo se zachvěje a násilím zaplaší sen. Přejede si oči rukou; je zvlhlá mořem a voní solí.

Vedle těžce oddychuje Gómez de Salazar, neklidně se převrací na tvrdých prknech, paluba není lože pro vznešeného pána, i když na ni sluhové nastlali vrstvu pokrývek. Pan Gómez sténá a funí, otevřená ústa chroptí, nohy se natahují a krčí, spáč němě žaluje na příkoří, které zhýčkanému tělu ukládá bezcitná loď. Bezcitná loď a tato nehybná postava pod temným pláštěm, s ostrým obrysem hlavy, se zbytkem vonného snu o mandlových očích doni Maríi.

„Nespíte, done Ruyi?“ Jiná postava nehlučně překračuje spáče, proplétá se mezi bečkami a pytli, až se schoulí u pažení proti Clavijovi. Ticho. Jen voda se tře o lodní bok a slabě šelestí.

„Padre, vy jste kněz – co myslíte, vrátíme se?“

Chvíle, která se zdá velmi dlouhá; pak odpoví váhavý hlas: „Nevím. Snad ano, snad ne. Děj se vůle Páně.“

„Ale…,“ tichý hlas téměř vykřikne, „my se přece musíme vrátit! Jak by mohl Bůh dopustit …“

„Čeho se bojíte, příteli?“ konejšivý hlas hladí, důvěrný pocit blízkosti mírní vzrušení. „Nevěříte?“

„Bojím se, i když věřím.“ Hlas se zajíkne. Najednou to není vznešený pán, králův posel a rytíř, ale zmatený, roztesknění hoch. „Věřím ... Ale bojím se, že budeme dlouho, velmi dlouho pryč.“

„Koho jste zanechal v Seville, done Ruyi?“

Hrot otázky se vnoří nemilosrdně do hlubin, kde sídlí sny.

„Nikoho,“ řekne Clavijo hluše. Horká vlna vystoupí ze zvířené hlubiny, vtrhne do tváří a donutí ho, že i potmě sklopí hlavu.

„Totiž …“

Vlahá noc pomůže důvěrnosti; sen si pomalu klestí cestu k povrchu vědomí a najde své místo vedle skutečnosti. Od temné hmoty pláště se oddělí světlejší obrys ruky a putuje vzduchem k protější postavě. Ta opakuje obřad. Obě matné skvrny se potkají v poloviční cestě, prolnou se, splynou. Je ticho, pod lodní zádí slabě šplouchají vlny moře.

Pro Timurova posla jsou palubní prkna jako nejměkčí lůžko; leží stočený jako kočka, štěrbiny očí jsou přivřené, široká osmahlá tvář je úplně bez výrazu. A přece je Hadži Muhammad hluboce šťasten. Šest měsíců žil

mezi těmito nevěřícími, ale na jejich podivný způsob života si nezvykl. Nelíbí se mu. Jejich ženy jsou odporné, necudné. A muži s nimi sedají u stolu a hovoří s nimi o svých věcech. Jsou mu protivní. Teď je opouští a vrací se domů. Domů na Východ.

Muhammad není nijak zbožný muslim. Stejně jako jeho pán, emír Timur, uzavřel už dávno s Bohem smlouvu o vzájemném neobtěžování. Jako mladík vykonal kdysi pouť do svatých měst, obešel okolo Kaaby, putoval cestou hidžry. Viděl šílené, jásající davy, zbožné věřící i lstivé, ziskuchtivé mully. Viděl nádheru i bohatství, špínu, pokrytectví i tupost. Ale viděl i nekonečný proud lidí, který síla víry hnala z Asie i z Afriky do těch rozpálených a zavšivených hnízd u Rudého moře; to ho naplnilo obdivem. A protože už jako mladík měl sklony k rozumování, řekl si, že toto je síla, kterou je lepší dát se nést než dát se jí přejet. Tím se řídil dodnes. Avšak tihle lidé ze Západu nic takového nemají. Jejich víra je podivně měkká, poddajná, jaksi nedůstojná. Je velice opatrná ve všem, co chce od svých věřících; nechce od nich vlastně nic. Žádnou pouť, žádnou chudobu, strádání, odříkání. Nebojovná víra. A přitom nedůsledná. Na jedné straně práce, spěch a zisk, na druhé svátky, slavnosti, procesí. Proč? My u nás jsme přece rozumnější. Máme rádi své svátky a slavnosti, ale nekazíme si je shonem po penězích. Ti Evropané nevědí, co je to čas. Nechápou, že čas je to nejvzácnější, co člověk má, že je to život sám. Což může být v něčem větší rozkoš než v klidu duše i těla? Dosáhne-li člověk vyrovnanosti, nemusí se už bát o život. Ale ti zde? Jak jim záleží na životě! Jak se pachtí, aby ho urvali co největší kus, jak prosí a škemrají, když se jim pohrozí, že o něj přijdou, a přitom nevidí, blázni, hlupáci, že jim v tom shonu a spěchu už dávno všechen unikl!

Muhammad se opovržlivě ušklíbne. Jsou zbabělí. Staví dobré pevnosti, ale nedovedou bojovat. Nemají žádnou kázeň. Jejich šlechtici jsou zhýčkaní dvořané a žádní vojáci. Nevědí, co je to pořádná armáda. Ha, jak se tehdy ten Španěl divil u Angory! Takovou bitvu jejich Evropa nikdy neviděla! Jejich země je krásná, ale malá. Má překrásné lesy na pobřeží. Jejich víno je lepší než naše. Ale nemají rozlehlé stepi a pouště, nemají proto také dost koní, neumějí kočovat. A kdo nekočuje, nemůže být dobrým vojákem. Hadži Muhammad je spokojen, že našel odpověď na otázku, která ho už dlouho zaměstnává. Teď leží, oči docela zavřené, a vychutnává obraz rodného kraje, stepi. Je na cestě domů.